

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Ову књигу Филолога уредили
М. ПАВЛОВИЋ Р. БОШКОВИЋ М. ПЕШИКАН

Секретар
Ж. СТАНОЈЧИЋ

Књ. XXX — св. 1—2

БЕОГРАД
1973

Борис МАРКОВ

Скопје

NOMINA SINGULATIVA И COLLECTIVA ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Овие две групи именки претставуваат граматички категории кои спаѓаат кон т.н. *модификациски* зборообразувачки тип. Граматичкиот (морфолошкиот) елемент кај нив е очигледно поизразен отколку кај другите значења (реални и експресивни), поради што одделни автори на граматика ги разгледуваат како чисто граматички значења. Нивното полно примарнување кон граматичките значења, т.е. сингулативното кон номинатив еднина, а колективното кон номинатив множина, сепак нема основа. Имено и едното и другото значење се разликуваат од номинатив еднина, односно множина — формално и содржински. Во поглед на средствата на изразувањето, овие две значења не се разликуваат од другите (реални и експресивни) значења. Напротив, нивното изразување станува со исти средства, односно со средствата на последните — определени суфикси, при што изделувањето во одделни значења или граматички категории е очигледно отпослежна појава. За тоа зборува не само фактот дека се изразуваат со исто морфолошко средство туку и околноста дека имаат придружен карактер, т.е. истапуваат покрај другите значења, така што врската со основното значење се уште не е напивно прекината. Од овие две значења предмет на разгледување во науката е најчесто второто (колективното), кое во случајов се објаснува како со поголемите можности за неговото изразување така и со далеку посложена проблематика. Во современиот македонски јазик едното и другото значење ја имаат следнава застапеност и особености.

а) *Nomina singulativa*

Изделувањето на сингулативното значење е можно главно кај т.н. *градивни* именки (*nomina materialia*), на пример: *сламка* : *слама*, *снежинка* или *снегулка* : *снег*. Образованите именки од овој вид

обично редовно имает спрема себе и форма за множина (сп. *слама* — → *сламка* → *сламки*, *грав* → *гравушка* → *гравушки* и тн.). Самото изделување и затврдување на ова значење или граматичка категорија е извршено преку *де м и н у т и в н о т о*, значење врската со кое сè уште е неизбледена. За изразување на ваквото значење служи суфиксот *-ка* и неговите деривати *-инка*, *-улка* и *-ушка* кои се најчесто застапени предимно во следниве образувања:

-ка: *граорка* (: *граор* < *грахољ* 'Lathurus') '1. лист граор; 2. бот. *Opobrychis* сатива', *кибријка* или *кибријче* (: *кибриј* < тур. *kibrit*) 'едно дрвце од кибритот, схрв. палидрвце', *кромиика* в. *кромидушка*, *лиска* (: *лисје* < *лисиње*) '1. лист; 2. лискун', *нишка* (: *ниши* или дијал. *нишии* 'Trummfaden, Webertrumm', в. нишка, *ошавка* арх. и дијал. (: *ошав* < тур. *hoşaf* 'компот') '1. сува слива, кајсија и сл. делче од ошавот; 2. дијал. вид. слива', *џајрајка* (: *џајрад*) 'лист папрад', *џердувка* дијал. или *џердувче* в. *џердушка*, *џијерка* (: *џијер* < нгр. *τὸ πιπέρι* < сгр. *τὸ πέπερι*), *расолка* (: *расол*), 'лист кисела зелка' *семка* (: *семе*) 'одделно зрно од семето; 2. коската на некои плодови', *сламка* (: *слама*), *џревка* (: *џрева*, схрв. *џрава*), *шумка* (: *шума*) '1. грумшка (. . . беше се скрил овчарот во една шумка, Р; 2. дијал. исушен лист; 3. кочан пченка': сп. и *џрошка* (: стсл. *џроха*) '1. мрва, -ка (леб); 2. адв. троа, малку; *-инка* (< *-ина* и *-ка*): *вошијинка* (: *вошијинје*, схрв. *вошијина*) 'восочна ќелијка', *џесочинка* (: *џесок*) '1. зрно песок, рус. *џесчинка*; 2. мало пескливо место', *џрашинка* (: *џрав* < *џрахъ*, схрв. *џрашина*) 'зрно прав („Снежните џрашинки летнаа во такво безредие, како некој со метла да ги брка“. ЂП, ДС), *снежинка* (: *снег*) 'одделно кристалче снег, рус. *снежинка*'.

Кон овие образувања треба да се додадат и примери од типот *дудинка* дијал. (сп. схрв. дуд, *дудиња*) '1. зрно дудов плод; 2. плод; 3. дудово дрво', *калинка*, *кајинка*, *малинка*, *маслинка* и сл.

-улка (< *-ул-* и *-ка*): *снегулка* = *снежинка*;

-ушка (< *-уш* (*а*) и *-ка*): *гравушка* (: *грав*) '1. зрно грав; 2. јадра капка пот', *градушка* дијал. '1. зрно град; 2. в. град', *кромидушка* (: *кромид* < нгр. *τὸ κρομμύδι* < стгр. *τὸ κρομμίδιον* 'главица кромид', *џердушка* (: *џердув* < *џердухъ* 'Flaumfedern, Pfllederwisch') покрај *џердувче* 'перце од птици'.

Дел од приведените примери, освен со *с и н г у л а т и в н о* значење, истапуваат и со различен вид конкретизација. Од друга страна, кај извесен број други образувања споменатото значење е наполно

изгубено или истите суфикси се исползувани за издиференцирано значење спрема основната именка, на пример: *вейвјушинка* (: *вейвјушина*), *класинка* в. *кочанка*, *орешинка* 'горната зелена лушпа на орев', *шиблинка* 'тенка бодлива прачка'; или *овошка* 'овошно дрво' и др. Од основната именка од која се образувани, примерите со сингулативно значење се разликуваат и по тоа што обично имаат т.н. изброена или обична *мнојина*¹, на пример: две, три, . . . пет, . . . десет *нишки*, *семски*, *сламски*; *вошјинки*, *снежинки*; *снегулки*; *јердушки*, *кромидушки*. Од разгледаните наставки нешто поголема распространетост има *-ка* и дериватот *-инка*, кој е доста чест и во рускиот јазик (сп. *јесчинка*, *снежинка*, *соломинка*, *соринка*, *чаинка* . . .). Во одделни примери, меѓутоа, напоредно со *-ка* се употребува и дем. суфикс *-че*.

б) Nomina collectiva

Постојните формулации за поимот именки со збирно значење (*nomina collectiva*) во граматика и слични трудови обично не се разликуваат суштествено. За повеќе автори, особено на средношколски граматика, е меѓутоа спорно кои именки можат да се опфатат со употребуваниот термин *nomina collectiva*, како и самиот однос на збирното значење кон можинското. Во првиот случај тука се придржуваме кон мислењето на Франчић „Choć formacja *narod*, *puk*, *zbor*, *stoka* . . . , *rułja* . . . oznacza nazwy kompleksów i zbiorowisk osób lub przedmiotów, to jednak posiada specjalną wartość, odmienną niż prawdziwe rzeczowniki zbiorowe, np. *tomčad*, *lišće* odznaczające się swoją specyfiką słowotwórczą, oraz swym stosunkiem do gramatycznej kategorii liczby mnogiej“.² Разграничување на споменатите типови именки се наложува и од околноста дека „Wyrazy *narod*, *puk*, *stoka* itp. czy nazwy materiałowe jak *trawa*, *sijeno*, *vnta*, *pijesak* nie są formacjami wtórnymi względem jakiegoś rzeczownika i ta okoliczność osłabia odcień zbiorowości“ (о. с., стр. 8).

Во однос на множинското, збирното значење исто така се карактеризира со извесни специфичности. Така, именките со можинско значење обележуваат *одделни предметни* или *делови*, додека оние со збирното значење првобитно истапувале или се уште истапуваат во еднинска форма и означуваат една *целина*, *комплекс* или *збир* на лица и предмети. Од понатамошното излагање ќе се види ме-

¹ Конески Б., *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје 1967, стр. 30.

² *Budowa słowotwórcza serbochorwatskich kolektywów*, Kraków 1961, стр. 7.

ѓутоа, дека во македонскиот и бугарскиот јазик кај извесни образувања дошло до смешување на збирното значење со множинското, кое му дава основа на проф. К о н е с к и да се служи со терминот *збирна множина* (о. с., стр. 224).

Образувањето на именките со збирно значење станува по пат на придавање на определени суфикси кон именска и придавска основа. Самите суфикси со кои се образуваат именките од овој вид, како што одбележивме, истапуваат и со други т.н. реални значења (својство, место). Со оглед на тоа дека збирното значење е обично застапено покрај реалното, т.е. има придружен карактер во однос на реалното, неговото izdelување во одделно значење можело да стане преку основното (реалното). Ако се остават настрана именките *челад* (од гледна точка на современиот јазик истапува со немотивирана основа, а самото izdelување на *-ад* е можно главно при споредба со вакви образувања пред сè во српскохрватскиот јазик каде претставува продуктивна наставка) и *јосајка* (сп. рус. *јосуда*, схрв. *јосуђе*), како и изолирани образувања од типот *аудијориум*, *колегиум* 'Amtgenossenschaft, Lehrkörper' и сл., збирното (колективното) значење во чист вид или како „збирна множина“ во современиот македонски јазик се изразува главно со следниве наставки:³ *-еж*, *-ија* и дериватот *-арија*, *-је* (или *-ње*, *-ке*), *-ина*, *-ство*, *-ишиа* и *-ана*, кои ја имаат следнава застапеност и особености.

Наставката *-еж*. Со збирно значење оваа наставка е застапена во примери со придавска основа, при што како основно истапува значењето својство, од кое по пат на апстракција се издиференцирало во збирно значење, што е случај и со други образувања од овој вид (на пр. оние на *-је*, *-ина*, *-ство*). Врската со основното значење (својство) кај повеќето образувања сè уште не е напдно прекината. Збирното значење е застапено предимно во следниве образувања:

глоџеж 'Staubkórner, Splitter'; 2. нечистотија во житото („... што веќе буја како *глоџеж* фатен во костец со житни стракови“. ЦМ, Л); 3. дијал. заглотена нива', *гусџеж* 1. густина („и тогаш Америка не беше повеќе блештукања, лудења, ниту двмки од светлина во *гусџежои* на темнината“. МП, МАА); 2. глотеж („... и одмина пак по тесното патче меѓу бујниот *гусџеж* планинска трева“ СД, ВП), *младеж* (*-иша*) ж. р. 'младина, младинци' но

³ Во македонската лингвистичка терминологија зборот *наставка* се совпаднава со терминот *суфикс*.

младеж (-оѝ) м. р. 'младинец', *сиѝнеж* 1. ситни предмети, парчиња; 2. ситни пари'; или: *касиѝреж* '1. кастрење, поткастрување; 2. искастрени дрвја'.

Именките од овој вид очигледно имаат ограничена распространетост, при што кај некои од нив превладува конкретизација (сп. и примери од типот *гнилеж*, *маѝ(н)еж*). Наставката *-еж* тука по значење се совпаднава или: стои блиску до *-ина* (сп. *младина*, *сиѝнина*).

Наставката *-ија* и дериватот *-арија*. Именките со збирно значење тука се изведуваат од именска и придевска основа. Самото izdelување на ова значење, слично на други образувања од овој вид, е извршено преку значењето својство што произлегува од основата. Кај примерите со именска основа се izdelуваат два типа образувања: а) именки при кои *-ија* внесува збирно значење и б) именки при кои *-ија* само го засилува избледеното збирно значење содржано во основата (*челадија*). Од друга страна, примерите изведени од придавска основа претставуваат нешто подоцнежни образувања, кое во случајов се потврдува од фактот дека *-ија* кај еден дел вакви примери влегува во состав на дериватни наставки (*-удија*, *-урија*). Меѓу именките со именска и придавска основа спаѓаат главно следниве примери:

сиромашѝија 1. скудноост, немање доволно средства за живот; 2. сиромаси, схрв, сиротиња' („се намножи *сиромашѝијата*“, Р); или: *момчеѝија* (сп. и буг. *момчеѝија*, схрв. *момчадија*), *челадија* (схрв. *челадија*) 'челад', *селанија* разг. 'селани, селанство („... *селанијата* се турила кај него“. ЖЧ, НП); или: *женѝија* колект. 'женска челад, женски лица', *маѝија* 'машка челад' („само *маѝија* во нивната кука“ Р); или: *женѝиурија дијал.* 'в. женшѝија', *сиѝнурија* (сп. и схрв. *сиѝнурија*) 'ситни предмети и сл.', *сиѝарудија* (схрв. *сиѝарудија*); или: *дивоѝија* '1. дивјаштво; 2. дивина.

Бројот на именките од овој вид е нешто поголем од оние са *-еж*, но сепак доста ограничен. Еден дел од приведените примери се всушност наследени или претставуваат лит. заемки. Некои од нив не се влезени во Речникот а оние што се застапени во него најчесто ја имаат ознаката арх., истор., разг. или дијал. Одделни писатели ваквите образувања ги употребуваат во стилска намена — придавање на народна обоеност и сл.

Дериватот *-арија* е добиен со придавање на *-ија* кон именки на *-ар* (сп. *грнчар* — *ија* > *грнчарија*). По пат на метанализа *-ар* од

основата се сфатил за дел од *-ија*, со кое е изделен нов суфикс *-арија* кој отпосле минал на примери во основата на кои не лежи именка на *-ар* (сп. *дрвенарија*, *памучарија* *ситнарија*). Дел од именките на *-арија* се разликуваат од оние на *-ија* и по своето значење — обележуваат производи или занает и производи содржани во основата. Изделувањето на ова значења е очигледно извршено преку именките на *-ар*, каде од лицето со даден занает значењето се пренесува и на производите од тој занает. Можат де се приведат главно следниве образувања:

грнчарија '1. грнчарство 2. грнчарски производи', *дрвенарија* 'прозорци и врати', *железарија*, *зидарија*, 'зидарски работи на дадена зграда', *памучарија* '1. дуќан со памучна стока', производи или предмети од памук, 2. памучна стока *стакларија* 1. производи од стакло 2. продавница за стакларија *столарија* 1. столарство, столарски занает 2. дрводелски производи.

Освен во приведените примери, *-арија* е застапена и во именките *мангучарија* (схрв. *мангучарија*), *ситнарија*, кои истапуваат само со збирно значење. Споредени со разгледаните именки на *-ија*, примерите на *-арија* претставуваат нешто понови образувања кои им се познати, повеќе или помалку, и на соседните словенски јазици.

Наставката *-је* (стсл. *-ъје*). Изделувањето на збирното значење, слично на значењето место, кај именките со оваа наставка е одамнешно (сп. на пр.: *брњије*, *крџиније*, *листвије*, *реџије*, *смоквиније*, *шрњије*, *шрџиније*, *шруџијеве*, *веџије*⁴ и воопшто има општо-словенски карактер. Одделните словенски јазици тука се разликуваат меѓу себе пред сè со застапеноста на *-је* во образувања од овој вид, како и со и извесни други особености, најчесто од поново време. Изведувањето на именките со збирно значење се врши од именска основа. За разлика од другите наставки со вакво значење, *-је* во современиот македонски јазик минала и на примери кои обележуваат како конкретни така и апстрактни поими, кои се обични со множинско значење (сп. *двор*, *-ови*, *-је*, *суд*, *-ови*, *-је*, *извор*, *-и* и дијал. *изворје*; *нива*, *-и*, *-је*, *долина*, *-и*, *-ње*; *година*, *-и*, *-ње*, *мудроштина*, *-и*, *-ње*, *работи*, *-и*, *-ке*). Од именките со т. н. обична множина, т. е. на *-и*, *-ови*, приведените и ним слични примери се разликуваат по тоа што не можат пред себе да имаат број. Тргувајќи од ваквите образувања, како и од синтаксичкиот момент дека се пообични со атрибут и предикат во мно-

⁴ Sadnik L., Aitzemüller R., Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten, Heidelberg 1955, стр. 126.

жина („Убави снопје врзавме“, „Трњето многу боцкаат“⁵ но сп. и рус. *Сухие листья йадали на земљу*), К о н е с к и во случајов го препорачува терминот з б и р н а м н о ж и н а. Независно од овие особености на именките на *-је*, з б и р н о т о значење кај „*шрње*, *-а*, *лисје*, *-ја*“ (о. с., сх: 224) и сл. примери обично останува негибнато, поради што нема основа за нивното наполно изделување од образувањата со други вакви суфикси (*-еж*, *-ија*, *-ина*, *-сиво*, *-шиша*).

За овој суфикс е исто така карактеристично дека истапува и со разновидноста *-ја*, која по сè изгледа е добиена по контаминација на *-је* и множинскиот завршок *-а* од среден род (*дрв-је* + *-а* > *дрвја*). Добиен на овој начин, *-ја* отпосле минал и на примери од машки род (сп. *кол* — *колје* и *колја*, *сној* — *снојје* и *снојја*). Во однос на родот, двете разновидности се застапени предимно во именки од машки и среден род, — со забелешка дека во говорите превладува *-је*, што е изразено и во литературниот јазик, кој во именки од машки род разновидноста *-ја* ја допушта главно во дублети (сп. *лисје* и *лисја*, *снојје* и *снојја*, *колје* и *колја* *йерје* и *йерја* а кај именките од женски род редовно го задржува суф. *-је* (*нивје*, *’рјсје*, *шрвје*). Со з б и р н о з н а ч е њ е или „з б и р н а м н о ж и н а“ најчесто се застапени следниве образувања:

баз, *-је*, *бор*, *-ови*, *-је*, *бресѝ*, *-ови*, *-је* (*бресје*), *глас*, *-ови*, *-је* („Дури у Бога *гласје* одеа“, БМ), *гроб*, *-ови*, *-је*, *-шиша*, *даб*, *-ови*, *-је*, *-двор*, *-ови*, *-је*, *друм*, *-ови*, *-је* (БМ), *сид*, *-ови*, *-је*, *-шиша*, *извор*, *-и*, *-је* (БМ), *клас*, *-ови*, *-је*, *кол*, *-ови*, *-је* и *-ја*, *крв*, *-ови*, *-је*, *лаз*, *-ови*, *-је*, *лисѝ*, *-ови*, *-је* и *-ја*, *йлаз*, *-је*, *йласѝ*, *-ови*, *-је* (*йласје*), *рид*, *-ови*, *-је*, *-шиша*, *роб*, *-ови*, *-је*, *сној*, *-ови*, *-је* и *-ја*, *шруј*, *-ови*, *-ја*, *шруј*, *-ови*, *-је*, *црв*, *-и*, *-је*, *чад*, *-ови*, *-је*, *шој*, *-ови*, *-је* сп. и *госѝин* — *госѝи* и дијал. *госје*, *маж* — *мажи* и дијал. *мајје* или *дрво* — *дрва* (за горење) и *дрвја* (што растат), *жѝио* — *жѝиа* и дијал. *жѝијје*, *крило*, *-а*, *-ја*, *-је*, *йеро*, *-а*, *-је* и *-ја*; сп. и дијал. *небо* — *небесје*; или: *глисѝа*, *глисѝи* и *глисје*, *нива*, *-и*, *-је*, *’рјс*, *’рјсје*, *шрвја*, *-и*, *-је*; сп. и *шибје* („во лесковото *шибје*“. ЈБ, ЛК).

Во примери чијашто основа свршува на *-н*, *-д*, *-ѝ*, последниве пред *-је* се палатализираат, во резултат на кое се добиени согласките *њ*, *џ*, *ќ* (во схрв. и *сј* > *ш*), така што *-је* гласи *-ње*, *-џе* и *-ќе*, на пример: *-ње*: *јаглен*, *-и* — *јаглење*, *-ња*, *јачмен* — *јачмење* (БМ), *камен*, *-ње*, *-ња*, *корен*, *-и*, *-ње*, *-ња*, *йламен*, *-и*, *-ње*, *-ња*, *ремен*, *-и*, *-ње*, *шрн*, *-ње*; или

⁵ Грамаѝика на македонскиот лиѝературен јазик, стр. 224.

долина, -и, -ње (дијал.), кријочина — кријочиње (МЦ), ѿланина, -и, -ње, ѿусѿина, -и, -ње, рамнина, -и, -ње; или: година, -и, -ње; сп. и добриње, ѿаволиѿиње, исѿрошѿиње, кривиње („ами ти видов најлоши кривиње“, МЦ, СБНУ), мудрошѿиње, убаиње (МЦ, СБНУ); или:

бруѿи — бруке, ѿраѿи, -ови, ѿраѿје и ѿраке, враѿа, -и, -ке, рабоѿа, -и, -ке; луѓе (< стсл. л’удије), вода, -и, -ѓе, грамада, -и, -ѓе, ливада, -и, -ѓе, лобода, -и, -ѓе (Б, ГД), ограда, -и, -ѓе; сп. и чаѓе, покрај чадје; или незгода, -и, -ѓе.

При отсуство на множинска форма од браѿи, формата браќа (сп. и госѿодин — госѿода) истапува со множинско значење, макар што збирната нијанса и да не е напoлно потисната. Посебно одбележување секако бара именката имање < има(ѿи) 1. орр. од немање; 2. добиток, стока’, како и примери со незапазена основа во современиот македонски јазик: биле — обично влегува во состав на називи за растение (железничко биле, лудо биле), зеље’ 1. збирно име на лобода, спанаќ и штавел; 2. перца од млад кромид; 3. вид спанаќ; 4. комат со зеље’, овошје (но сп. рус. овоць ’зеленчук’), оражје (основната именка и во другите словенски јазици не е запазена, а самата збирна нијанса е во голема мера изгубена).

Со избледено збирно значење и, повеќе или помалку конкретизирано значење истапуват, освен тоа, именките вошѿиње в. вошѿинка, грозје, схрв. грозђе (< гроздије), лозје (: лоза) ’схрв. виноград, рус. виноградник’, дијал. соке, схрв. сађе (< сѿије) и др.

Во споредба со разгледаните именки на -еж и -ија, образувањата на -је очигледно имаат далеку поголема распространетост, кое се објаснува предимно со понагласеното граматичко значење на -је. Инаку именките на -је по своето значење тука најблиску стојат до оние со суфиксот -шѿија, само што напоредна употреба и замешување се забележува главно кај некои образувања (в. наст. -ишга).

Наставката -ина. Со збирно (колективно) значење е застапена главно во примери изведени од придавска основа. Изделувањето на ова значење во одделно кај именките на -ина станало преку основното значење (својство), врската со кое и тука не е напoлно прекината. Одделни автори збирно значење им припишуваат и на примери од типот кајина, малина,⁶ кон кои првобитно веројатно се однесувале и оние на на -овина (сп. буковина ’букова шума, букови дрвја’, еловина, ракидовина и сл., при кои денес е главно изгубено).

⁶ Benni T., Łoś J., Nitsch K., Rozwadowski J., Ułaszyn H., *Gramatyka języka polskiego*, § 19, 7, a.

Како придружувачко или како единствено, збирното значење е застапено предимно кај следниве образувања:

блажина '1. благост, слаткост; 2. дијал. млечни производ; 3. дијал. имот, стока', *ветиошина* 'ветви работи, старудија', *дивина* '1. дивост, дивјаштво; 2. диви животни, дивеч', *дружина* 'одбрани другари, друштво', *живина* '1. дијал. гадост, гадење 2. домашни птици; 3. животно („луѓе со луѓе, *живини* со *живини*“, Р); 4. вошки; 5. дијал. црви („ама таа си поткрадуваше од сиренцето кога го видуваше да не фатило *живина*“. СП, КЖ), *јаловина* дијал. 'јалови овци', *младина* '1. младост, млади години; 2. младеж *родбина* 'лица сврзани со крвно сродство', *роднина* '1. в. родбина; 2. лице кое се наоѓа во крвно сродство'.

Прегледот на приведените примери покажува дека имаат ограничена распространетост, при што некои од нив претставуваат дијалектизми или архаизми. Во поглед на значењето најблиску стојат до оние на *-еж* и *-сйво*, само што со напоредна употреба е опфатена главно именката *младина* = *младеж* (*йѝа*) ж. р.

Наставката *-сйво*. Во деноминативни образувања, каде е впрочем најчеста, истапува со повеќе значења меѓу кои спаѓа и збирното значење. Основно кај ваквите обрзувања, слично на оние со наставката *-ина*, е значењето својство или состојба, кое во одделни примери сè уште не е напoлно запазено. Збирното значење од своја страна е придружено од различен вид конкретизација. Како придружувачко на значењето својство или со дадено конкретно тизирано значење, збирното (колективното) значење во современиот јазик наичесто е заступено во следниве примери:

брайсйво '1. родствениот, родствена врска; 2. членови на дадено здруженије; 3. арх. цркв. здружение', *граѓансйво* '1. државјанство (сп. со право на граѓанство 2. граѓански сталеж 3. колект. граѓани', *духовенсйво* '1. духовничко звање; 2. колект. духовни лица (свештеници, калуѓери и др.)', *еснафсйво* '1. *Zunftum*, *Zunftwesen*; 2. членови на даден еснаф', *офицёрсйво* '1. офицерско звање, занимање; 2. офицерски сталеж; 3. колект. сите офицери заедно 'Р', *йойовсйво* '1. поповско звање, занимање; 2. ретко колект. попови', *йойомсйво* '1. ново поколение во однос на старото; 2. идни потомци, поколенија', *селансйво* '1. населението од селата, селскиот сталеж; 2. колект. селани', *семејсйво* '1. потесна фамилија; 2. лица блиски по крвно сродство; 3. поголема група луѓе сврзани со општи интереси; 4. група сродни нешта (семејство на словеските јазици, Р)', *словенсйво* 'Slawentum; сло-

венски народи, јазици и сл.', *соседство* '1. состојба на сосед, соседски односи; 2. близост со некого, со нешто; 3. разг. соседи', *студентство* '1. студентско звање; 2. колект. студенти, студентска младина; 3. студенски години, студирање (сп. за време на своето студентство Р)', *учителство* '1. учителска професија, дејност; 2. учители, учителски колектив, сталеж', *членство* '1. членување, припаѓање кон некоја организација („му престана членството во друштвото“ БК, Г); или *друштво* 'Gesellschaft, Verein, Bund, Körperschaft, Vereinigung, Genossenschaft, Kompanie' — со ред конкретизирани поими (на пр. л и ц а кои се се наоѓаат во некаков однос, на пр. *стари друштво* 'стари другари'; *друштво на истражители* и др.), *заедница* 'заедница, целокупност од луѓе во определени истор.-култ. услови; 2. потесен круг од луѓе', *чиновничко занимање* '1. чиновничко занимање, звање; 2. колект. 'сие чиновници', *човештво* '1. разг. човечност, човештина; с. колект. 'луѓето од целиот свет; 3. човечкиот род'.

Кај дел од приведените примери конкретизацијата превладува над з б и р н о т о значење, без да е последново напoлно потиснато (сп. *семејство*, *оштетство* и сл.). Изделувањето на з б и р н о т о значење кај *-ство* претставува процес кој сè уште трае и кој може да опфати и други вакви примери, што не е случај со другите рагледани наставки од овој вид. Ретки примери на совпаѓување на *-ство* со слични образувања претставуваат главно оние на *-ија* и *-ина* (*селанија* *дружина*, *студентска младина*).

Н а с т а в к а т а *-ишиа*. Претставува разновидност на *-ишије* која е добиена со додавање на множинскиот завршок *-а* од среден род, на пример: *краишије* (БМ) + *-а* > *краишија*, сп. и *селишије*, схрв. *дворишије* и др. Од вакви образувања *-ишије* минала и на именки од типот *куй* — *куйишија*, *йај* — *йајишија*, *рид* — *ридишија*, *сон* — *сонишија* или *снишија*, т. е. на примери кои не се познати или не се обични со наставката *-ишије*. Под влијание на множинскиот завршок *-а* значењето м е с т о кај *-ишије* е потиснато, така што *-ишија* истапува со иста функција односно значење како наставката *-је*, кое се изразува и во напоредна употреба меѓу овие две наставки (сп. *сије* и *сидишија*, *рије* и *ридишија*). Со ваква функција или значење *-ишија* е застапена во именки од машки род, од кои во современиот јазик почесто се среќаваат следниве образувања:

град (два, три, десет . . . *града*, *градови*): *градишија*, *гроб*, *-ови* — *гробје* и *гробишија* '1. колект. гробје 2. место, Friedhof', *двор*, *-ови*: *-је*, *-ишија*, *дол*, *-ови*: *-ишија*, *друм*, *-ови*: *друмје* (БМ) и *дру-*

мишиџа, сид, -ови: -је и -шиџа, *крај*, -еви: -шиџа, *куџ*, -ови: -шиџа
џаџ: -шиџа, *џлеџ*, -ови: -шиџа, *род*, -ови: -је и -шиџа, *сон*: *со-*
нишиџа и *снишиџа*.

При отсуство на множинскиот завршок -ови, т. е. во примерите *џаџ* — *џаџнишиџа*, *сон* — *соннишиџа*, *снишиџа* наставката -шиџа всушност истапува и со значење на **множина** (неизброена). Освен на македонскиот јазик, одделни образувања од овој вид својствени му се и на бугарскиот јазик (сп. *џџ* — *џџнишиџа*). Со истава функција и значење почеста е очигледно наставката -је, која кај дел од проведените примери се употребува непосредно со -шиџа и која в сушност во случајов ѝ конкурира. Ограничената распространетост на -шиџа во голема мера се должи на тоа што не може на полно да се оддели од -шиџе, за која се типични значењето место и особено аугментативно-периоративното значење. Кај некои вакви образувања, освен тоа, настапила **адвербијализација** (сп. *крајоџ* на *крашиџаџа*, на (со) *куџнишиџа*) или се издвоила нова нијанса во значењето, сп. *веџнишиџа* '1. силни ветрови 2. фраз. глупости'.

Наставката -ана. **Збирното** значење на оваа наставка, која води потекло од тур. -хане < перс. -hāne 'дом, куќа, дуќан', е развиено главно на македонска почва преку основното значење — место или просторија во која има онаш што е содржано во основата. Во случајов, значи, се работи за пренесување од значењето место (во кое се наоѓаат лица или предмети) на самите лица и предмети што се наоѓаат на таквото место. Врската со основното значење може да се воспостави главно преку значењата кои некои од ваквите именки ги имаат во дијалектите и редовно во изворниот (турскиот) јазик, на пример: *дембелана* < тур. *dembelhane* 'место каде што се собираат дембели, место на неработници', но во Речникот оваа именка е предадена со „разг. мрза, мрзливост 2. мрзливко, -ец“. Од вакви образувања -ана со **збирно** значење минала на примери кои немаат никаква врска со основното значење на оваа наставка (место). Во современиот јазик со **збирно** значење се застапени предимно следниве образувања:

дембелана, *џараџана* (< тур. *darbhane* < перс. *darbhāne*) арх. '1. работилница за сечење пари 2. фиг. изобилие од средства, пари, предмети или: *каџилџа(а)на* арх. 'катиџи', *коџилџана* (, . . . и оваа *коџилџана* прилепчани сета базди на пот — па што?“ КЧ, Р), *коцкарана* 'коцкаришта', *сарошана* арх. 'пијаничиста', *аџашана* арх.

Образувањата од овој вид имаат ограничена распространетост, и тоа главно во народните говори. Во поглед на значењето -ана тука стои

блиску до *-ишѝа* (в. наст. *-ишта*), но напоредна употреба или замешување меѓу нив се забележува главно во говорите.

Меѓу наставките со з б и р н о значење спаѓа и *-иво*, ретки траги од која се пазат во примери од типот *вариво* = *варило*, *ѝечиво* и сл., кои во современиот јазик истапуваат предимно со лексикализирано значење. Од сето изнесено се гледа дека можностите за образување на именки со з б и р н о значење се далеку поголеми отколку кај именките со с и н г у л а т и в н о т о значење. Кај наставките со з б и р н о значење како најраспространета истапува *-је*, но, од друга страна, токму кај образувањата со оваа наставка и оние на *-ишѝа* дошло до извесно приближување и дури замешување со м н о ж и н с к о т о значење. Образовањето на нови примери со з б и р н о значење во современиот јазик не претставува честа појава. Со нешто позначителни продуктивни можности истапуваат предимно наставките *-је*, *-ија* и *-сѝиво*. Посебно одбележување секако бара појавата к о н к р е т и з а ц и ј а која, повеќе или помалку, е застапена како кај именките со с и н г у л а т и в н о т о така и кај оние со к о л е к т и в н о т о (збирното) значење.

Совпаднавања и сличности кај разгледаните образувања се забележуваат пред сè со соседните словенски јазици. Она со кое современиот македонски јазик се одликува од соседните и другите словенски јазици е не само отсуството на дадена наставка или дериват туку и распространетоста и степенот на продуктивноста на општите наставки и деривати, што е случај, повеќе или помалку, и со другите значења.

СКРАЌЕНИЦЕ

Б, ГД	... Белић, <i>Галички дијалекти</i>
БМ	... Браќа Миладинови
ЃП, ДС	... Ѓорѓи Поповски, <i>Далечен свет</i>
ЖЦ, НП	... Живко Цинго, <i>Нова ѝасквелија</i>
ЈБ, ЛК	... Јован Бошковски, <i>Леб и камен</i>
КЧ, Р	... Коле Чашуле, <i>Раскази</i>
МС, СбНУ	... Марко Цепенков, <i>Сборник на народни умотворенија</i>
Р	... <i>Речник на македонскиот јазик</i> , Скопје 1961—1966.
СД, ВП	... Симон Дракул, <i>Виѝли во ѝоројоѝ</i>
СП, КЖ	... Стале Попов, <i>Криен живоѝ</i>